

עד היכן הוא בודק אם מת; אם מפקח הגל מצד רגליו לראשו, מגיע עד חוטמו ורואה אם הוא נושם אם לא. אם אינו נושם – לא ימשיך לפקח. ויש אומרים עד לבו, שאם אין בו דופק לא יפקח עוד. (בר"ף הגרסה: עד חוטמו, ויש אומרים עד טבורו). היה מפקח מצד ראשו, הכל מודים כיון שבדק עד חוטמו שוב אינו צריך.

הלכה שצריך לבדוק עד חוטמו ואין די בלבו, ואפילו מצאוהו מרוצץ, כל שיש חיות בחוטמו

– חי הוא (עפ"י או"ח שכט, ד).

בדק ומצא עליונים מתיים לא יאמר כבר מתו התחתונים, אלא ימשיך לפקח.

אם העליונים גוססים, משמע שיכול להזיזם כדי לפנות התחתונים ואין לחוש משום הזזת

הגוסס (ע' שבט הלוי ח"ט רמה).

דפים פה – פו

קמו. מהם חילוקי הכפרה לעבירות השונות שבתורה?

חטאת ואשם-ודאי מכפרים כפרה גמורה; החטאת [הקבועה] מכפרת על שגגת עבירה שזדונה כרת [ויש עוד קרבן חטאת 'עולה ויורד' על עבירות מסוימות], והאשם – על עבירות מסוימות המפורשות בכתוב. הקרבן אינו מכפר ללא תשובה (עפ"י רש"י, וכ"מ ברמב"ם שגגות ג"י. וע' גבורת ארי). **אשם תלוי** אינו מכפר כפרה גמורה אלא תולה עד שיוודע לו חטאו, ואז יביא חטאת. ואם נתחייב באשם תלוי ועבר עליו יוהכ"פ נפטר מחיוב אשם תלוי.

אין חילוק לענין זה בין אם נודע לו על ספק-חטאו קודם יוהכ"פ או לאחר מכן. ויש להסתפק

כשהפריש אשם תלוי ואח"כ עבר יוהכ"פ (עפ"י ריעב"ץ כריתות כה. וע"ש בשפת-אמת בראש הפרק,

ואור שמה פסוה"מ ד, ד). וכן יש לעיין כשחטא ואינו יודע אם בדם או בחלב וכד', האם יוהכ"פ

מכפר (עפ"י שפת אמת כריתות כה).

התשובה לבדה מכפרת על 'עשה' ועל 'לא תעשה' הניתק לעשה (שבו בניי שובבים – ארפא משובתיכם). ונחלקו תנאים האם התשובה לבדה מכפרת על לא-תעשה גמור. ולכל הדעות אינה מכפרת לבדה על לא תשא, שהוא לאו החמור שנאמר בו לא ינקה.

א. אף לדעת האומרים אין התשובה לבדה מכפרת על לא-תעשה גמור, מועילה היא לימחל לו

במקצת, שמקלים לו הדין (עפ"י תוס' שבועות יב: ד"ה לא; תו"י. ועתוס' חגיגה ה. ד"ה הא. וכ"כ המארי

שהתשובה הגמורה מכפרת בכל עת ולעולם אין הפרגוד ננעל בפניה).

ב. שאר לאוין שאין לוקים עליהם – ע' גבורת ארי; מנחת חינוך ססד, יד; תקנת השבין עמ' 119.

יום הכפורים; על עברות חמורות דהיינו חייבי כריתות ומיתות בית דין [ולדעה אחת הוא הדין בשאר לא-תעשה כנ"ל] – תשובה תולה ויוהכ"פ מכפר (כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם). כן סתמה משנתנו. אבל לדברי רבי ישמעאל בברייתא אין יוהכ"פ גומר הכפרה אלא בלאוין שאין בהם כרת, אבל עבר על כריתות ומיתות בית דין – תשובה ויוהכ"פ תולים ויסורים ממרקים (ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם).

רבי אומר: על כל עבירות שבתורה בין עשה תשובה בין לא עשה תשובה יום הכפורים מכפר, חוץ מפורק עול (בשאלות הגרסה: מהלועג על חברו) ומגלה פנים בתורה ומיפר ברית בשר, שאם לא עשה תשובה אין יוהכ"פ מכפר.

בין לרבי בין לחכמים (פז). אין יום הכפורים מכפר לאומר אחטא ויום הכפורים מכפר.

- א. מצוות עשה שיש בהן כרת – הרי הן מן החמורות. כן משמע מלשון הרמב"ם (כן כתב במנחת חינוך שסד, יד – דלא כמוש"כ בספר תוספות יום הכפורים).
- ב. הלכה כחכמים.
- ואפילו לרבי אין יוהכ"פ מכפר כפרה גמורה ומוחלטת אלא עם התשובה (עפ"י תוס' ישנים).
- יוצא מן הכלל הוא עוון חילול השם שאין כח בתשובה לתלות ולא ביוהכ"פ לכפר ולא ביסורים למרק אלא כולם תולים ומיתה ממרקת. (ונגלה באזני ה' צ' אם יכפר העון הזה לכם עד תמתו).
- א. כתב רבנו יונה בספרו שערי תשובה, שקידוש השם הרי הוא תיקון לחילול השם ואין צריך ליסורים ולמיתה. (בשו"ת ארץ צבי ח"א סב) כתב על דרך זו, ששמירת שבת היא תיקון לחילול שבת). וע"ע משך חכמה (הפסרת וילך ד"ה יומא).
- ומובא בספרים (עפ"י ד הוהר) שעל ידי מסירת נפשו למיתה בכל לבו, נחשב כמיתה ממש לכפרת עוונות חמורים (ע' בני יששכר תשרי ב, כו; צדקת הצדיק קנו).
- ב. מי שחילל את השם באונס, כגון שאיימו עליו במיתה על אחת משלש עבירות חמורות ועבר ולא נהרג, נראה שאמנם עשה שלא כדין אך לא נאמרה בזה החומרה שאין לו כפרה אלא במיתה (עפ"י אגרות משה יו"ד ח"ב קכט).
- ג. יש מי שכתב (עפ"י ד רש"י) שהחוטא ומחטיא אדם אחר בחטא חמור, כגון בעילה אסורה – הרי זה בכלל 'חלול השם' ואין לו כפרה גמורה אלא במיתה (עפ"י רב פעלים ח"א יו"ד מד, בישוב דברי הארז"ל).
- ד. צדדו אחרונים ז"ל שגם לדברי רבי שיוהכ"פ מכפר ללא תשובה, מיתה אינה מכפרת בלא תשובה (ע' מהרש"א שבועות יג; מנחת חינוך; משך חכמה שלח טו, לא. ויל"ע בכריתות ז כו:).

דף פו

- קמז. א. היכי דמי חילול השם?
ב. עד היכן כוחה של תשובה?
ג. היכי דמי בעל תשובה?
ד. האם טוב לו לאדם לגלות לאחרים חטאיו ופשעיו או להסתירם?
ה. עברות שהתודה עליהן ביום כפורים זה, האם חוזר ומתודה עליהן ביוכ"פ אחר?
ו. האם צריך לפרוט את החטא בוידוי?

א. היכי דמי חילול השם? –

אמר רב: כגון אני, אם שקלתי בשר מהטבח ולא נתתי דמים לאלתר [במקום שאין דרך הטבח לילך ולתבוע הקפותיו אלא הלוקח הוא המביא מעות לטבח. אביי. וי"ג אחרת – ערמב"ם ומאירי]. אביי, כאשר לקח בשר משני שותפים היה משלם לכל אחד מהם שמה לא ידע האחד על התשלום לשני, ואח"כ מזמנם ועושה עמהם חשבון.

רבי יוחנן אמר: כגון אני שאהלך ארבע אמות בלא תורה ובלא תפילין (ואין הכל יודעים שנחלשתי בגרסתי ולמדים הימני להבטל מתלמוד תורה (רש"י). וכן כל ת"ח שפורש מדברי תורה להבלי הזמן – הרי זה חילול השם. מאירי).

יצחק דבי רבי ינאי אמר: כל שחבריו מתביישין מחמת שמועתו (– שם רע היוצא עליו). היכי דמי (כ"ג הרא"ש ועוד), אמר רב נחמן: כגון שאומרים אנשים יסלח לו יוצרו לפלוני על מעשיו.

אביי אמר: כדתנאי, ואהבת את ה' אלקיך – שיהא שם שמים מתאהב על ידך, שיהא קורא ושונה ומשמש ת"ח ויהא משאו ומתנו באמונה ודיבורו בנחת עם הבריות, מה הבריות אומרות עליו – אשרי אביו שלמדו תורה אשרי רבו שלמדו תורה, אוי להן לבריות שלא למדו תורה, פלוני שלמד תורה ראו כמה נאים דרכיו וכמה מתוקנים מעשיו. עליו הכתוב אומר ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר. אבל מי שקורא ושונה ומשמש ת"ח ואין משאו ומתנו באמונה ואין דבורו בנחת עם הבריות מה הבריות אומרות עליו, אוי לו לאביו שלמדו תורה, אוי לו לרבו... פלוני שלמד תורה ראו כמה מקולקלין מעשיו וכמה מכווערין דרכיו [העבודה שלא נלמוד תורה ולא נלמד את בנינו תורה. ונמצא שם שמים מתחלל על ידו. תדבאר כה]. ועליו הכתוב אומר באמר להם עם ה' אלה ומאריצו יצאו. ואחמל על שם קדשי אשר חללהו בית ישראל בגוים אשר באו שמה.

כל העובר מדעתו, בלא אונס, על אחת מכל מצות האמורות בתורה בשאט נפש להכעיס – הרי זה מחלל את השם. ואם עבר בעשרה מישראל, הרי זה חילל את השם ברבים. וכן כל הפורש מעבירה או עשה מצוה לא מפני דבר בעולם, לא פחד ולא יראה ולא לבקש כבוד אלא מפני הבורא ברוך הוא, כמניעת יוסף הצדיק עצמו מאשת רבו – הרי זה מקדש את השם. ויש דברים אחרים שהן בכלל חילול השם, והוא שיעשה אותם אדם גדול בתורה ומפורסם בחסידות, דברים שהבריות מרננים אחריו בשבילם, ואע"פ שאינן עבירות – הרי זה חילל את השם, כגון שלקח ואינו נותן דמי המקח לאלתר, והוא שיש לו ונמצאו המוכרים טובעים והוא מקיפם, או שירבה בשחוק או באכילה ושתייה אצל עמי הארץ וביניהם, או שדיבורו עם הבריות אינו בנחת ואינו מקבלם בסבר פנים יפות אלא בעל קטטה וכעס, וכיוצא בדברים האלו – הכל לפי גדלו של חכם צריך שידקדק על עצמו ויעשה לפנים משורת הדין... (רמב"ם יסודי התורה ה, י-יא).

ב. גדולה תשובה –

שמביאה רפאות לעולם...

שמגעת עד כסא הכבוד...

שדוחה את לא-תעשה שבתורה [לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה להיות לו לאשה

אחרי אשר הטמאה]...

שמקרב את הגאולה...

שזדונות נעשות לו כשגגות (בתשובה מיראה) ואף כזכויות (בתשובה מאהבה)...

שמארכת שנותיו של אדם...

שבשביל יחיד שעשה תשובה מוחלים לו ולכל העולם כולו...

מדת הקב"ה שלא כמדת בשר ודם... אדם עובר עבירה בסתר – מתפייס ממנו בדברים (קחו עמכם דברים ושובו אל ה'), ולא עוד אלא שמחזיק לו טובה (... וקח טוב), ולא עוד אלא שמעלה עליו הכתוב כאילו הקריב פרים (ונשלמה פרים שפתינו), ולא פרי חובה אלא נדבה (אהבם נדבה).

מבואר בגמרא שהתשובה מאהבה מתקנת את החטא מעיקרא, כאילו לא חטא, ותשובה מיראה – מכאן ולהבא (כ"ה לפרש"י. ויש פירושים אחרים: ע' תקנת השבין דפים לט נב); בתשובת ישראל מאהבה או מיראה נקראו 'בנים', אבל כששבים על ידי יסורים נקראים עבדים (כגרתנו וכפרש"י).

ג. היכי דמי בעל תשובה – אמר רב יהודה: כגון שבאת לידו דבר עבירה פעם ראשונה ושניה וניצל הימנה. באותה אשה באותו פרק ובאותו מקום.

זוהי תשובה גמורה. ואם לא שב אלא בימי זקנותו ובעת שאי אפשר לו לעשות מה שהיה עושה, אעפ"י שאינה תשובה מעולה, מועלת היא לו ובעל תשובה הוא (רמב"ם תשובה ב, א).

ד. רב אמר: חטא מפורסם, טוב לו שיודה ויגלה חטאו ויתבייש (מכסה פשעיו לא יצליח). חטא שאינו מפורסם – אין לגלותו (אשרי נשוי פשע כסוי חטאה, וכבוד השם הוא, שכל מה שאדם חוטא בפרהסיא מיעוט כבוד שמים הוא. רש"י).

לפי טעם זה שכתב רש"י נראה שאין לגלות ולספר על חטא כלשהו, גם של אחרים, אף באופנים שאין בהם משום לשון הרע – משום כבוד שמים. וראוי לספר מעשי מצוה. רב זוטרא בר טוביה אמר רב נחמן: עבירות שבין אדם לחבירו – יגלה לרבים (כדי שיבקשו ממנו שימחול לו). עבירות שבין אדם למקום – לא יגלה.

להלכה נקטו כמה פוסקים שאין לגלות חטא אם לא שהחטא מפורסם (כרב. עפ"י ראב"ד תשובה ב. וכתב בכס"מ שאף הרמב"ם נוקט כן אלא שלשיטתו אין מצוה לפרסם חטא מפורסם שבין אדם למקום, ואולם אין בדבר עוות פנים). ויש סוברים שחטא שבין אדם למקום אין לאומרו בקול רם אפילו הוא מפורסם (כן משמע מבאור הגר"א בדעת השו"ע, דלא כמגן אברהם. ע"ש משנ"ב ושעה"צ). ובחטא שבין אדם לחברו, לדעת הרמב"ם מותר וטוב לגלותו אפילו אינו מפורסם (כרב נחמן. וכ"כ הב"ח בדעת הר"ף והרא"ש. וכן נקט המאירי בשם כל הפוסקים). ויש אומרים שמסתמת הרמ"א משמע שנקט שחטא שאינו מפורסם אין לגלותו גם בחטא שבין אדם לחברו (משנ"ב תרו סק"ט. וע"ע אגרות משה אה"ע ח"ד מז).

ה. לדעת תנא קמא בברייתא, עבירות שהתודה עליהן יוהכ"פ זה, לא יתודה עליהן יום הכפורים אחר. ואם שנה בהן – צריך להתודות. ואם לא שנה בהן וחזר והתודה עליהן, עליו הכתוב אומר ככלב שב על קאו כסיל שונה באולתו. רבי אליעזר בן יעקב אומר: כל שכן שהוא משובח (...וחטאתי נגדי תמיד). הלכה כרבי אליעזר בן יעקב (עפ"י א"ח תרו, ד). ואף חטאים שבין אדם לחברו ונתפייס עמו, מתודה עליהם בכל יום-כפורים שהרי חטא גם בין אדם למקום. ואולם אם הקניטו בדברים וביקש ממנו מחילה, אפשר שאם נתודה ביום-כפורים אחד שוב אין צריך להתודות ביוכ"פ אחר (עפ"י פרי מגדים. מובא במשנ"ב תרו סק"ג. וע"ש בשעה"צ).

ו. לדברי רבי יהודה בן בבא: צריך לפרוט החטא (אנא חטא העם הזה חטאה גדלה ויעשו להם אלהי זהב). רבי עקיבא אומר: אין צריך, הרי הוא אומר אשרי נשוי פשע כסוי חטאה. יש אומרים שגם לרבי עקיבא מותר לפרט אלא שטוב יותר מי שאינו מפרט. ואפשר שבלחש אף לדבריו טוב יותר לפרט כדי שיתבייש יותר (עפ"י בית יוסף תרו). יש מהראשונים שפסקו שצריך לפרט החטא, כרבי יהודה בן בבא (עפ"י הרמב"ם, שערי תשובה ועוד [כי כן נראה שנקט רב לעיל – לשיטתם. כס"מ]). וכן נקט הב"ח בדעת הר"ף והרא"ש ועוד. ויש פוסקים כרבי עקיבא שאין צריך (ב"ח בדעת הר"ף והרא"ש; רס"ג ריצ"ג ועוד). וכן נפסק בשלחן ערוך, אלא שאם מתודה בלחש נכון לפרט (עפ"י בית יוסף ושו"ע תרו, ב). וכתבו פוסקים שהפירוט שאומרים הכל על סדר א"ב אפשר לאמרו אף בגלוי (רמ"א שם ועוד. וע' שבת מוסר ו, כד).